

Female Characters In Children's Pictorial Books

Pınar Çınar*

ABSTRACT. Identification is an unconscious maturation and protection mechanism which continues during all life of human beings. The peak period of identification is preschool period when development is the fastest. The purpose of the study is to determine which female images illustrated children's books include and what effects these images have in the development of the child and the shaping of his behavior during this period in which visual learning is preponderantly the case. With this purpose, by resorting to expert view, eight publishing companies and the illustrations in the thirty books these have published in 2009 were studied. When analyzing the illustrations, A. J. Greimas' semiological method has been utilized, while the discourse plane concerning the analysis of the illustrations was realized at the indications phase.

The notions of social gender, identification, clothing the importance of pictures on children products was primarily given in the study, then clothing forms of heroines in preschool children's books are examined and lastly the clothing styles of heroines was discussed and suggestions given.

In the books illustrations which were examined, one sees that the most frequent female image is the "mother" and the widespread accessory of the female image is the apron. Female characters are illustrated inside or near the house, within domains related to motherhood or housewife and preponderantly displayed with actions related to housekeeping and motherhood. Indications of social gender discrimination have been found in the illustration of thirteen out of thirty children's books which were analyzed. It has been determined

---

* Academic Sakarya University Vocational High School, Fashion Design Program, Sakarya, E-mail: pcinar@sakarya.edu.tr.

that trousers were only worn by male characters in the books, while pink colors, smaller proportions compared to men, clothing elements such as lace and ribbons, skirts and dresses were used in the illustration of female figures. One sees that some characters were formed in line with a certain belief and way of thinking.

Keywords: Pictorial children books, clothing, women images, gender role.

SUMMARY

Purpose and Significance: In children's book illustrations the description of the female character, being one of the two genders present in life, is inevitable. For children to exist as individuals without believing that sexist discourses and traditional definitions related to social roles are the mere truths, the way female characters are displayed in books are important. "The response to the questions of "How is the clothing style of female characters displaced in book illustrations? What are the roles attached to female characters by means of clothing?, What are the personality traits, actions and thoughts of female characters"?, are significant in terms of the quality of the book.

With this study, the clothing styles of female characters in the illustration of books for children of 0-6 years of age were studied. Effort was made to put forth the female roles formed in books by means of female characters' clothing styles, female characters were analyzed as heroines the child identifies himself with and finally suggestions were made to writers, illustrators and publishing companies as regards female characters' clothing styles.

Method: A. J. Greimas' semiological method was used in the analysis of illustrations in the books. The analysis of illustrations by the productive process of A. J. Greimas' who says that the discourse manifests in three main layers; the plane of the discourse has been realized at the indications phase. At this stage, the denotations and connotations of indications related to the clothing of female characters in the illustrations are specified; objects, domain and time is defined. According to Kırın's (2002: 255) definition denotation is the objective logical, invariable meaning of a word recognized by everyone. Connotations however are the secondary meanings which are not understood by everyone present in use and communication of a word's denotation.

Results: The most frequently encountered display of the female image in the examined book illustrations is the "mother".

In thirteen out of the thirty examined children's books, one sees that there are indications of social gender discrimination. One sees the characters of a mother responsible of taking care of the child and housekeeping (Who shooed my bird?, Velvet rabbit, Missymissy and Kitty play the cleaning game, Spatty in the farm etc), a woman illustrated at home and divested from

the benefits of a social life (The key to the heart, I love fasting, Angels love me etc), and a young girl awaiting to be rescued by a prince (Child who wishes to be Cinderella).

In the illustrated texts which were examined female characters come to the foreground with their actions in a traditional way, even if they display an urban woman image with their clothing styles. One sees that the widespread accessory of the female image in the illustrations is the apron.

One sees that the clothing of female characters in the illustrations present in books titled “Angels love me”, “I love fasting” are formed in line with a certain way of thinking and belief. The image of female characters is entirely covered up except their hands and faces. The female character is displayed in such ways even within the domestic domain. One sees that female characters convey certain thoughts and values in line with a belief by means of their clothing styles.

Conclusions and Recommendations: The findings in the examined books, which are clothing styles associated with the female image comprised by most common clothing elements of aprons, pink colors, ribbons, skirts and dresses, female figures displayed in smaller proportions than men, the image of mother responsible of child care taking and housekeeping, indicate at the affirmation of gender discrimination in children’s books illustrations.

Writers, illustrators and publishing houses sensitive towards children’s literature may display an egalitarian approach towards the clothing of female characters and the roles these are vested with. This approach, by bringing children together with more qualified works, may contribute in time to eliminating the sexist approach towards women and social inequalities.

Resimli Çocuk Kitaplarında Giyimiyle Kadın Karakterler

Pınar Çınar*

ÖZ. Özdeşim, insanın yaşamı boyunca devam eden bilinçdışı bir olgunlaşma ve savunma düzeneğidir. Özdeşimin en yoğun olduğu dönem, hiç şüphesiz, gelişimin en hızlı gerçekleştiği okulöncesi dönemdir. Çalışmanın amacı, daha çok görerek öğrenmenin gerçekleştiği bu dönemde, resimli çocuk kitaplarının giyimiyle içerdikleri kadın karakterlerini belirlemektir. Bu amaçla, uzman görüşünden yararlanarak belirlenen sekiz yayınevi ve bu yayınevlerinin 2009 yılında yayımladığı otuz kitaptaki resimler üzerinde çalışılmıştır. Resimlerin incelenmesinde A. J. Greimas'ın göstergebilimsel yönteminden yararlanılmış, resimlerin çözümlenmesi söylem düzlemi: Göstergeler aşamasında gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada, öncelikle toplumsal cinsiyet, özdeşim, giyim kavramlarına ve çocuklar için üretilmiş kitaplardaki resimlerin önemine değinilmiştir. Okulöncesi dönem çocuk kitaplarındaki resimlerde yer alan kadın karakterler giyim biçimleriyle incelenmiş, son olarak da kadın karakterlerin giyim biçimleri tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

İncelenen kitap resimlerinde en sık görülen kadın temsilinin “anne” ve kadın görüntüsünün yaygın aksesuarının önlük olduğu görülmüştür. Kadın karakterler evin içinde ya da yakınında, annelik ve ev kadınlığı ile ilgili uzamlarda yer almış, daha çok ev işleri ve annelikle ilgili eylemlerle resmedilmişlerdir. İncelenen otuz çocuk kitabından on üçünün resmedilmesinde toplumsal cinsiyet ayrımına

---

* Öğr. Gör. Sakarya Üniversitesi Ferizli Meslek Yüksekokulu, Moda Tasarımı Programı, Sakarya, E-posta: pcinar@sakarya.edu.tr.

yönelik göstergeler bulunmuştur. Kitaplarda, pantolon giyiminin sadece erkeklere özgü olduğu, dişi karakterlerin resmedilmesinde daha çok pembe renkler, erkekten daha küçük ölçülerde çizilmiş figürler, dantel ve kurdeleler, etek ve elbise gibi giyim öğelerinin kullanıldığı saptanmıştır. Bir düşünce ve inanca yönelik giyim öğeleriyle oluşturulmuş karakterler görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Resimli çocuk kitapları, giyim, kadın karakterler, toplumsal cinsiyet.

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet, toplumun bireye verdiği roller, görev ve sorumluluklar, toplumun bireyi nasıl gördüğü, algıladığı, beklentileri ile ilgili bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet, kültürel olarak belirlenir (Torgrimson & Minson, 2005: 785). Bu haliyle dinamik bir yapı sergileyen toplumsal cinsiyet, Giddens'a göre (2008: 505), "toplumsal olarak kurulmuş erillik ve dişilik kavramlarıyla bağlantılıdır ve bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olmak zorunda değildir." Toplumsallaşma sürecinde dişilik ve erkeklik üzerinden kurgulanan rol kalıpları da (toplumsal cinsiyet rolleri) toplumun yeni üyeleri tarafından benimsenerek gelecek kuşaklara aktarılır.

Toplumsal cinsiyet kavramının özünde kadın ve erkek olarak toplumun bireyi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmasını beklediği ile ilgili değerler, beklentiler, yargılar ve roller bulunmaktadır (Dökmen, 2004).

Kimi araştırmacılar, erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkların genetik olarak belirlendiğini ileri sürerlerken, bazı sosyologlar ise toplumsal cinsiyet farklılıklarına ilişkin analizlerinde toplumsal etkilere daha çok yer vermektedirler. Örneğin Giddens (2008: 505), cinsel kimlik gelişiminde öğrenmenin rolü üzerinde durmaktadır. Ona göre, cinsiyetin toplumsallaşması, aile ve medya gibi unsurların yardımıyla toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi sürecidir. Cinsiyetin toplumsallaşması süreci, bebeğin doğumuyla başlar. Bebeklerin cinsiyetlerini öğrenmesi neredeyse bilinçsizce gerçekleşir. Çocuklar kendilerini erkek ya da kız olarak adlandırmadan önce ailelerinden, yakın çevrelerinden sözle ifade edilmeyen çeşitli işaretler alır. Örneğin, kadın ve erkeklerin giyiniş tarzları, saç biçimi farklılıkları bebeğe öğrenme sürecinde görsel işaretler sağlar. İki yaş civarındaki çocukların, toplumsal cinsiyetin ne olduğuna ilişkin tam olmayan bir anlayışları olur; kendilerinin kız mı yoksa erkek mi olduklarını bilirler. Küçük çocukların gördüğü oyuncaklar, resimli kitaplar ve televizyon programları genellikle erkek ve dişi özellikleri arasındaki farklılıkları vurgulama eğilimindedir. Cinsiyet rollerinin belirlenmesinde şüphesiz toplumsal yapıyı oluşturan çeşitli öğeler belirleyicidir. Literatür incelendiğinde araştırmalar anne-baba, öğretmenler, kitle iletişim araçları...vb unsurların çocuğun sosyalleşmesinde etkili olduğu gibi, aynı zamanda da kişinin toplumsal cinsiyet rol kalıpları belirlemede de etkisini ortaya koymaktadır. Örneğin, 2004 yılında Angela Vannicopoulou ve okul öncesi çocukları için en çok kullanılan çeşitli kitaplardaki toplumsal cinsiyet rollerini incelemiş ve toplumsal cinsiyet rolleri arasında birçok farklılıklar

bulmuştur. Erkeklerle kadınların etkinliklerinde de çok çeşitli farklılıklar gözlenmektedir. Örneğin kitaplardaki öykü ve resimlerde erkekler macera türü uğraşlar ile bağımsızlık ve güç gerektiren ev dışı etkinlikleri gerçekleştirme, kadınlar ise erkekler için yemek pişirmekte, temizlik gibi ev işleriyle uğraşmaktadır. Diğer taraftan günümüzde kadınlar profesyonel rollerin zengin çeşitliliği içinde yer alsalar da, analiz edilen bütün kitaplarda, ev dışında bir mesleği olan hiçbir kadın yer almamaktadır (Vannicopoulou, 2004: 65-66). Dolayısıyla bu durum, okul öncesi çocuklarının zihinlerinde içinde buldukları topluma ve kültürel yapıya göre şekillenen cinsiyet rolleri kalıpları oluşturmaktadır (Seçgin ve Tural, 2011: 2447-2449).

Birey, doğduğu andan başlayarak, içine doğduğu toplum tarafından benimsenmiş olan bir takım değer ve yargılarla donatılır. Toplumsallaşma adı verilen bu süreçte, dişilik ve erkeklik üzerinden kurgulanan rol kalıpları da (toplumsal cinsiyet rolleri) toplumun yeni üyeleri tarafından içselleştirilerek gelecek kuşaklara aktarılır. Modern ulus-devletlerde aile, arkadaşlar, yaşanılan çevre gibi faktörlerin yanı sıra kitaplar da bir topluma ait değer yargılarının benimsenmesinde önemli bir yere sahiptir. Kitaplar, çocukların kitaplarda anlatılanların doğru olduğuna yönelik genel bir önkabule sahip olmaları göz önünde bulundurulduğunda, ayrı bir önem taşır (Güneş, 2008: 81-82).

Okuma yazmanın bilinmediği okulöncesi dönemde çocuğun ilgi ve beğenisini kitaba çeken ve çocuğa kitabı sevdiren en önemli uyaran kitap resimleridir. Görerek öğrenmenin yoğun olduğu bu dönemde, kitap resimlerindeki karakterlerin nitelikleri çocuğun gelişiminde önemli bir yer tutar. Çünkü bu karakterler çocuklar için birer özdeşim örneğidir. Sever (2003: 57)'e göre "İnsan kişiliğinin biçimlendiği 0-6 yaş dönemde özdeşim (öykünme) en etkili ve hızlı öğrenme yoludur".

Öztürk (2004: 68-69)'e göre, "başka bir kişinin özelliklerini, duygu ve davranış biçimlerini, değerlerini ve inançlarını benimseyerek; kendi benliğimize sindirip kişiliğimizin bir parçası, bir özelliği durumuna getirmek anlamına gelen özdeşim her insanın çocukluktan yetişkinlik çağına dek kullandığı bilinçdışı bir olgunlaşma ve savunma düzeneğidir". Özdeşimin en yoğun olduğu dönem çocukluk yıllarıdır. Çocukluk yıllarında karşılaşılan modeller ve uyaranlar yaşamın diğer evrelerindeki davranışların biçimlendirilmesinde etkili olmaktadır.

Çocuğun öykünerek kendisine model aldığı karakterin fiziksel görünümünde giyim dikkat çeken bir öğedir. Giyim, başlangıcında çeşitli tabiatüstü güç ve doğal etkenlerden korunma aracı olarak doğmuş ve gelişmiştir. Zamanla, iklim farklılıkları, teknolojik gelişmeler, toplumların kültürel ve ekonomik yapılarındaki değişimler, giysilerin farklı niteliklere

kavuşmalarına ve işlevlerinin geniş kapsamlı boyutlar kazanmalarına neden olmuştur (Bayraktar, 1998: 1). Kişinin giyimi yoluyla, o kişinin toplumsal konumu, mesleği, düşünce ve değer yargıları, inancı türünden bilgilere ulaşılabilir.

Giysiler, ilk işlevi olan koruma işlevini geride bırakmasıyla birlikte, toplumsal konumu gösterme ve kendine özgü bir giyimi olan belirli toplumsal gruplarla bağları güçlendirme araçları olarak kullanılmışlardır. Giysiler ayrıca bir toplumsal denetim biçimi olarak kullanılmışlardır: İnsanlar çoğu kez toplumsal kimliklerinin belirli yönlerini gösteren özel bir biçimde giyinmeye gerek duymuşlardır. XIX. yüzyılda yeni üniforma türleri ve mesleki giysiler, yok olan geleneksel giysi biçimlerinin yerini aldıkça giysilerin bu yönü giderek belirginleşmiştir (Crane, 2003: 93).

Çocuk kitap resimlerinde, yaşamda yer alan iki cinsten biri olan kadın karakterlerin tasvir edilmesi kaçınılmazdır. Çocukların cinsiyete ilişkin ayrımcı söylemlerin ve toplumsal rollerle ilgili geleneksel tanımlamaların tek doğru olduğuna inanmadan, birey olarak var olabilmeleri açısından kitaplardaki kadın karakterlerin sunuluş biçimi önemlidir. “Kitap resimlerinde kadın karakterin giyim biçimi nedir?, Giyimi yoluyla kadın karakterlere biçilen roller nelerdir?, Kadın karakterlerin kişilik özellikleri, eylemleri, düşünceleri nelerdir?”, sorularının aldığı cevaplar kitabın niteliği açısından önemlidir.

Bu çalışma ile 0-6 yaş çocuk kitaplarında, resimlerdeki kadın karakterlerin giyim biçimleri incelenmiştir. Kadın karakterlerin giyim biçimleri üzerinden kitaplarda oluşturulan kadın rolleri ortaya konulmaya çalışılmış, kadın karakterler çocuğun özdeşim kurduğu kahraman olarak irdelenmiş ve sonuçta yazar, çizer ve yayınevlerine kadın karakterlerin giyim biçimlerine ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışma betimsel niteliktedir ve çalışma için gerekli veriler resim incelemeleriyle sağlanmıştır. Araştırma çerçevesinde, 2009 yılında yayımlanan ve yaş gruplarına göre belirlenen otuz kitaptan seçilen resimlerin incelenmesinde, A. J. Greimas’ın çözümleme yönteminden yararlanılmıştır.

Araştırma Modeli

Araştırmada, betimleyici ve keşfedici bir çalışma yapmak amacıyla göstergebilimin çözümleyici yöntemi benimsenmiştir.

“Dilimizde özellikle *dilbilim* sözcüğü örnek alınarak üretilmiş olan *göstergebilim* terimi ilk bakışta “göstergeleri inceleyen bilim dalı” ya da

“göstergelerin bilimsel incelenmesi” olarak tanımlanır. Ancak göstergebilimin günümüzdeki etkinlik alanı, kendisini oluşturan “gösterge” ve “bilim” sözcüklerinin anlamsal toplamından fazla ve değişik bir boyut kazanmıştır” (Rifat, 2009: 11).

Göstergebilimi oluşturan gösterge, genel olarak, kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb. olarak tanımlanır. Sözelimi bir tablodaki bir renk ögesi ya da bir figür gösterge olarak değerlendirilebileceği gibi, bir edebiyat yapıtında bir kahramanın amacı ya da davranışı veya moda dergisinde gördüğümüz bir bluz, bir etek, bir kazak, vb. çevresindeki öbür birimlerle bağlantısı olan gösterge olarak değerlendirilebilir (Rifat, 2009: 11-12).

Kitaplardaki resimlerin çözümlenmesinde A. J. Greimas’ın göstergebilimsel yöntemi kullanılmıştır. Söylemin üç ana katmanda gerçekleştiğini söyleyen A. J. Greimas’ın üretici sürecine bağlı olarak resimlerin çözümlenmesi; söylem düzlemi: göstergeler aşamasında gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, resimlerdeki kadın kahramanların giyimlerine ilişkin göstergelerin düzenlamaları ve yananlamaları belirlenmiş, nesnelere, uzam ve zaman tanımlanmıştır. Kıran (2002: 255)’in tanımlamasıyla düzenlam sözcüğün mantıksal, değişmez ve herkes tarafından benimsenmiş nesnel anlamıdır. Yananlam ise, bir sözcüğün düzenlamasına, kullanım sırasında katılan ve iletişimde bulunan herkes tarafından algılanamayan ikincil anlamlardır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2009 yılında yayımlanan 0-6 yaş grubuna seslenen yaklaşık iki yüz elli çocuk kitabından oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, çocuk edebiyatı alanında uzman kişi görüşü alınarak belirlediğimiz, sekiz yayınevi ve bu yayınevlerinin yayımladığı otuz kitaptır.

Kitapların belirlenmesinde yaşlar, 0-2, 3-4, 5-6 olarak gruplandırılmış ve her yaş grubu için, her yayınevinden iki kitap belirlenmiştir. Ancak, çalışma için seçilen yayınevlerinin, belirlenen yaş gruplarında, 2009 yılında yayımlanan kitabı bulunmadığında o yaş grubunda çalışmaya dahil edilememiştir.

Belirlenen kitaplardaki resimlerin çözümlenmesinde çalışmanın yapılabilişliği ve okunabilişliği açısından, her bir kitaptaki resimlerin yüzde yirmisi incelemeye alınmıştır. Bu doğrultuda çalışmada otuz kitaptan rastlantısal olarak belirlenen doksan resim incelenmiştir.

Çözümleme için belirlenen kitapların yaş gruplarına göre dağılımında yine çocuk edebiyatı alanında uzman kişi görüşünden yararlanılmıştır.

İncelenen kitapların yayınevleri ve seslendiği yaş grupları aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir:

Çizelge 1. Kitapların, Yayınevleri ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yayınevleri	0-2 Yaş	3-4 Yaş	5-6 Yaş
Uçanbalık	<ul style="list-style-type: none"> Ben Minicik Bir Bebektim 1 	<ul style="list-style-type: none"> Yaşasın Kar Yağıyor Bu Dünya Kimin? 	<ul style="list-style-type: none"> Öğretmenimin Sihirli Şapkası Sinderella Olmak İsteyen Çocuk
Mavibulut		<ul style="list-style-type: none"> Kuşumu Kim Kışkışladı? Geçiyordum Uğradım 	<ul style="list-style-type: none"> Hep Yeşil Anne Ben Kimim?
Zambak	<ul style="list-style-type: none"> Pıtırıcık Çiftlikte 	<ul style="list-style-type: none"> Mumi Resim Yapıyor Kıvrırcık Piknikte 	<ul style="list-style-type: none"> Ekmeğin Değeri Misimisi ile Pisipisi Temizlik Oyunu Oynuyor
Timaş Çocuk		<ul style="list-style-type: none"> Kalbin Kilidi 	<ul style="list-style-type: none"> Melekler Beni Seviyor Oruç Tutmayı Seviyorum
Günışığı Kitaplığı			<ul style="list-style-type: none"> Aslı Pazarı Bekliyor Köstebek Kuki
Erdem			<ul style="list-style-type: none"> Ağustos, Eylül, Ekim Bizi İzleyen Kim? Sarı, Kırmızı, Mavi Üzgün Palyaço Titi
Can Çocuk	<ul style="list-style-type: none"> Doğumgünü Hediyesi 	<ul style="list-style-type: none"> Kadife Tavşan Eskiler Alırım 	<ul style="list-style-type: none"> Uyurgezer Fil Jüpiter'in Eteği
Kök		<ul style="list-style-type: none"> Kırmızı Fili Gördünüz mü? Ay 	<ul style="list-style-type: none"> Kırmızı Şapkalı Kız Arkadaş Arıyor Nil Soru Soruyor

BULGULAR

A. J. Greimas'ın göstergebilimsel yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen resim çözümlenmeleri sonucunda, inceleme alanını oluşturan kitaplardaki kadın kahramanlar, rolleri, kahramanların giyimleri, uzam ve zamana ilişkin şu sonuçlara varılmıştır:

1. Karakterler (kahramanlar) ve Roller: İncelenen yapıtlarda kadın karakterlerin insan, hayvan ve nesnelere yararlanılarak oluşturuldukları görülür. İncelenen kitaplardaki karakterlerin 18'inde insan, 10'unda hayvan ve 2'sinde nesnelere karakter olarak görülür. Örneğin, "Yaşasın Kar Yağıyor" adlı kitapta, fare; "Ekmeğin Değeri" adlı kitapta, köpek, kadın karakter olarak kişilik bulmuştur.

İncelenen kitap resimlerinde en sık görülen kadın temsili "anne"dir. Kitapların dokuzunda geleneksel bir anlayışla oluşturulan anne, çocuklarıyla ilgilenen, ev işlerini gören kahraman olarak sunulur. Resimlerde, çoğunlukla aile çocuk yetiştirmenin birinci derecede sorumluluğunu anne figürüne verir. Kadın karakterler giyim biçimleriyle daha çok özverili ve başkaları için kendini adama eğilimine sahip karakterler olarak geliştirilir. Örneğin, "Yaşasın Kar Yağıyor", "Kadife Tavşan", "Misimisi ile Pisipisi Temizlik Oyunu Oynuyor", "Aslı Pazarı Bekliyor" adlı yapıtlardaki resimlerde, anne karakterinin ev kadını rolü üstlendikleri görülür.

Fatih Erdoğan
(Resimler: Fatih Erdoğan),
Kuşumu Kim Kışkırladı?, s.9.

Margery Williams
(Resimler: Huban Korman)
Kadife Tavşan, s.14-15.

İncelenen otuz çocuk kitabından on üçünün resmedilmesinde toplumsal cinsiyet ayrımına yönelik göstergeler olduğu görülür. Ev işlerinden ve çocuğun bakımından sorumlu olan anne (Kuşumu Kim Kışkıışladı?, Kadife Tavşan, Misimisi ile Pisipisi Temizlik Oyunu Oynuyor, Pıtırıcık Çiftlikte vd), ev içerisinde resmedilen ve sosyal yaşamın nimetlerinden yoksun bırakılan kadın (Kalbin Kilidi, Oruç Tutmayı Seviyorum, Melekler Beni Seviyor vd), bir prens tarafından kurtarılmayı bekleyen genç kız (Sinderella Olmak İsteyen Çocuk) karakterleri görülmektedir. Sever (2010: 77)'e göre, “Çocuk kitaplarında, çocukların yeni yaşantılar kazanmalarına olanak sağlayan en temel öğelerden biri de öykündükleri karakterler (kahramanlar) ve onların nitelikleridir. Bu bağlamda karakterlerin, çalışan, üreten, yaşamın her alanında yer alan çağdaş bir anlayışla oluşturulmaları beklenmektedir. Karakterlere yüklenen rollerde cinsiyet ayrımı gözetilmemelidir. Çocuklar kendi cinsiyetlerine ait rolleri görmeli ancak çağdaş yaşamın gerektirdiği şekilde cinsiyetlere anlamlar yüklenmelidir.

Diğer yanda, kadının çalışma ve sosyal yaşam içerisinde betimlendiği kitaplar da yer almaktadır. “Uyurgezer Fil” de şehir yaşamının günlük seyri içerisinde, işe giden, araba süren, çocuğunu okula götüren kadın karakterler; “Hep Yeşil” de bir davette, bakımlı ve şık giyimiyle, özenli saçı ve makyajıyla resmedilen kadın karakterler dikkat çekicidir. Ancak, “Öğretmenimin Sihirli Şapkası” nda kadın karaktere öğretmen rolünün verilerek, kalıplaşmış bir ön kabul ile (kadın=öğretmen) toplumsal cinsiyet ayrımının yapıldığı görülür.

Çocuk kitaplarının içerdiği kadın imgelerinin çocukların kendi rollerini geliştirmelerine katkı sağladıkları açıktır. Alternatif rol modelleri ile sunulan (farklı meslek ve rollerde) kadın karakterlerin resimlendiği kitaplar ile çocukların hem farklı rolleri tanıma ve özdeşim kurmaları hem de daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarını benimsemeleri sağlanabilir.

2. Kahramanların Giyim Biçimleri: İncelenen görsel metinlerde kadın karakterler giyim biçimleriyle kentli kadın imgesi çizmiş olsalar bile, eylemleriyle geleneksel olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Resimlerde kadın görüntüsünün yaygın aksesuarının önlük olduğu görülür. “Yaşamın Kar Yağıyor”, “Kadife Tavşan”, “Misimisi ile Pisipisi Temizlik Oyunu Oynuyor”, “Aslı Pazarı Bekliyor”, “Kuşumu Kim Kışkıışladı?” adlı yapıtlarda önlükle resmedilen kadın, yemek pişiren, ütü ve temizlik yapan karakterler olarak sunulur. Günümüzde kadınlar profesyonel rollerin zengin çeşitliliği içinde yer alsalar da, kitaplardaki resimlerde, cinsiyetçi tipik işlerle resmedilirler. Birçok resimli çocuk kitabının kadın karaktere çizdiği bu cinsiyetçi yaklaşım, kadınlara yönelik ayrımı ya da erkeklere göre kadınların

ataerkil ikincilliğini somutlaştırır. Kadın karakterlerin bu sunumu, cinsiyetçi kalıp yargıların oluşmasına katkı sağlar.

Nurefşan Çağlaroğlu
(Resimler: Süleyman Konuk),
Misimisi ile Pisipisi Temizlik Oyunu Oynuyor, s. 3.

Annesi Tini'nin huyunu çok iyi bildiği için içerden seslendi:
-Haydi Tini, tembellik etme. Kalk da çabucak giyin. Yoksa sen hazırlanana dek karlar eriyip gidecek.

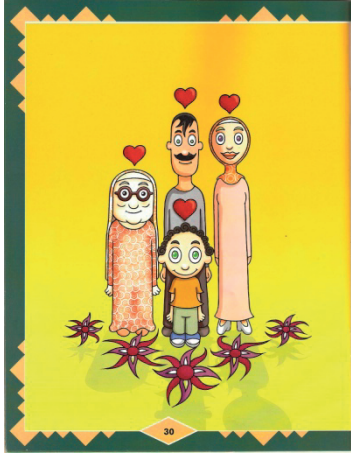

Ayla Çınaroğlu
(Resimler: Mustafa Delioğlu)
Yaşasın Kar Yağıyor, s. 10.

Hayvan ve nesnelerin kişileştirilmesiyle oluşturulan kadın kahramanların resmedilmesinde de cinsiyetçi bakış açısının egemen olduğu görülür. “Yaşasın Kar Yağıyor”, “Sinderella Olmak İsteyen Çocuk”, “Kuşumu Kim Kışkırladı”, “Geçiyordum Uğradım”, “Melekler Beni Seviyor”, “Oruç Tutmayı Seviyorum” adlı kitaplarda pantolon giyiminin sadece erkeklere özgü olduğu görülür. Dişi karakterlerin resmedilmesinde, “Yaşasın Kar Yağıyor”, “Sinderella Olmak İsteyen Çocuk”, “Geçiyordum Uğradım”, “Ekmeğin Değeri”, “Sarı Kırmızı Mavi Üzgün Palyaço Titi”, “Nil Soru Soruyor” da daha çok pembe renkler; “Melekler Beni Seviyor”, “Oruç Tutmayı Seviyorum”, “Nil Soru Soruyor” da erkekten daha küçük ölçülerde çizilmiş figürler; “Bu Dünya Kimin”, “Yaşasın Kar Yağıyor”, “Öğretmenimin Sihirli Şapkası”, “Sinderella Olmak İsteyen Çocuk”, “Ekmeğin Değeri”, “Misimisi ile Pisipisi Temizlik Oyunu Oynuyor”, “Melekler Beni Seviyor”, “Oruç Tutmayı Seviyorum”, “Aslı Pazarı Bekliyor”, “Eskiler Alırım”, “Kırmızı Şapkalı Kız Arkadaş Arıyor” adlı kitaplarda dantel ve kurdelalar, etek ve elbise gibi giyim öğelerinin kullanıldığı görülmektedir.

“Melekler Beni Seviyor”, “Oruç Tutmayı Seviyorum” adlı kitaplardaki resimlerde kadın karakterlerin giyimlerinin bir düşünce ve inanca yönelik

oluşturuldukları görülür. Kadın karakterlerin el ve yüzleri dışında vücutlarının hiçbir yeri görülmemektedir. Ev içerisinde dahi kadın bu giyim biçimiyle sunulur. Giyim biçimleri yoluyla kadın karakterlerin bir inanca yönelik birtakım düşünce ve değerleri aktardıkları görülür.

Çiğdem Özmen
(Resimler: Ahmet Keski),
Melekler Beni Seviyor, s.30

Çiğdem Özmen
(Resimler: Ahmet Keskin),
Oruç Tutmayı Seviyorum, s. 30.

Yörükoğlu (1983: 68-69), çocuk kitaplarında uyulması gereken ölçütlere dikkat çeker ve bu konuda şöyle demektedir: “Çocuk kitapları her türlü kör inanç ve ön yargılardan arınmış olmalıdır. Irk üstünlüğü, din ayrılığı, bağnazlık dolaylı ya da doğrudan aşılmalıdır”. Bu bağlamda, çocuk kitaplarındaki kahramanların giyim biçimlerinin çocuğa görelilik ilkesine uygun, çocuğun özgürlük istemlerini bastırmayan, çağdaş öğelerle oluşturulması beklenir.

3. Uzam ve Zaman: Resimlerde karakterlerin içinde buldukları uzam iki ulamda incelenmektedir: Açık uzam ve kapalı uzam. Açık uzam sokak, şehir, doğa, orman, köy, hava alanı, deniz kıyısı, gökyüzü, trafik olarak resimlerde işlenmektedir. Kapalı uzam ise, ev, mutfak, çocuk odası, sınıf, müze, apartman, saray, çalışma odası, atölye olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadın karakterler evin içinde ya da yakınında, annelik ve ev kadınlığı ile ilgili uzamlarda yer aldıkları, daha çok ev işleri ve annelikle ilgili eylemlerle resmedildikleri görülür. Mutfakta yemek pişiren ya da çocuğun bakımıyla ilgilenen kadın karakterin sunduğu “anne” imgesi resimlerde otuz kitaptan dokuzunda yinelenmektedir.

İncelenen kitaplarda, zaman yıl, geçmiş, yaz, kış, ilkbahar ve sonbahar mevsimleri ile sabah, öğle, akşam, gündüz, gece olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitap resimlerinde, “Ağustos Eylül Ekim Bizi İzleyen Kim?” ve “Bu Dünya Kimin?” adlı kitapların dışında kadın karakterlerin giyim öğeleriyle zaman uyumunu sağladıkları görülür

Çocuk kitapları ve karakterler (kahramanlar), (Vannicopulou ve Yeşiltuna, 2004; Esen ve Bağlı, 2002; Tanrıöver, 2003; Altan, 2000) gibi daha önce başka çalışmalara da konu olmuştur. Bu çalışmalardaki ortak kanı, çocuk kitaplarında kadınlar aleyhine bir cinsiyet ayrımcılığının belirgin biçimde var olduğudur. Söz konusu çalışmalarda ortaya konulan sonuçlara göre; incelenen kitaplarda kadının temel görevi ev işleri, çocuk bakımı ve eşine hizmetle sınırlandırılmıştır; kız çocukları ise bir yandan okula giderken bir yandan da annelerinden iyi bir ev kadını olmayı öğrenmektedir. Üstelik; kitaplarda görülen aile resimlerinde, çoğunlukla, anne hizmet ederken, baba gazete okumaktadır.

ÖNERİLER

İncelenen kitaplarda, kadın görüntüsünün en yaygın giyim öğesi olan önlük, pembe renkler, kurdeleler, etek ve elbiseden oluşan giyim biçimleri, erkeklerden daha küçük çizilmiş kadın figürler, çocuğun bakımından ve ev işlerinden sorumlu olan anne görüntüsü bulguları, çocuk kitaplarında resimlerde toplumsal cinsiyet ayrımının olumlandığına işaret eder.

Çocuk yazını konusunda duyarlı yazar, çizer ve yayınevleri, kadın kahramanların giyim biçimi, kadın kahramanlara biçilen roller konularında daha eşitlikçi bir tutum sergileyebilirler. Bu konuda, yazar, çizer ve yayınevlerine kadın karakterlerin resmedilmesine ilişkin olarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Kadın karakterler cinsiyetçi tipik işlerle değil, eşitlikçi anlayışın kadına sunduğu rolleri yansıtan giyim öğeleriyle resmedilmeleri,
- Karakterlerin inanç ve düşünce sistemine yönelik olmayan giyim öğeleriyle giydirilmiş olmaları,
- Desen, renk, model özellikleriyle benzerlik göstermeyen zengin çeşitlilikte ve estetik açıdan birbiriyle uyumlu öğelerle giydirilmeleri,
- Uzam ve zamana uygun giyim öğeleriyle resmedilmeleri konularında duyarlı olmaları.

Bu yaklaşım, çocukları daha nitelikli yapıtlarla buluşturarak, zamanla kadın kahramana yönelik olan cinsiyetçi anlayışın ve sosyal eşitsizliğin ortadan kalkmasına katkı sağlayabilir.

Ayrıca, çocukları için uygun kitap seçmede yetişkin okurun da bilinçli olması gerektiğini belirtmekte yarar vardır. Bu konuda, ailelere çocukları için uygun kitap seçimine yardımcı olacak hizmetler sunulabilir ve bu hizmetler yaygınlaştırılabilir. Bu amaçla, üniversitelerde konunun uzmanı olan bilim insanları, çocuk yayınlarıyla ilgilenen ve bu yayınları kullanan sivil toplum örgütleri, öğretmenler, yazarlar, çizerler ve yayınevlerinden oluşacak olan bir seçici kurul ile çocuklara yönelik yayınlar doğrulanan bilimsel ölçütler doğrultusunda incelenebilir, sonuçlar görsel ve basılı yayın yoluyla kamuoyuna duyurulabilir.

KAYNAKLAR

- Altan, Şengül. (2000), *Çocuk Kitaplarında Cinsiyetçilik*. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Bayraktar, Fatma. (1998), *Giyim*. Ankara: MEB Yayını.
- Crane, Diana. (2003), *Moda ve Gündemleri Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik*. (Çev: Ö. Çelik). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çınar, Pınar. (2011). "Çocuk Kitaplarındaki Kahramanların Giyim Biçimlerinin İncelenmesi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dökmen, Y.Z., (2004). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Esen, Y. & Bağlı, M.T. (2003). İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 35(1-2), 143-154.
- Giddens, A., (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Güneş, Özlem. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Ayrımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. Cilt:19. Sayı:2.
- Kıran, Z. (2002). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Öztürk, Orhan. (2004). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Rifat, Mehmet. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Seçgin, F.; Tural, A. (2011). Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Journal of New World Sciences Academy*. Volume: 6, Number: 4.
- Sever, Sedat. (2003). Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet (Milli Eğitim Temel Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme). *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt:35. Sayı:1-2.
- Sever, Sedat. (2010). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem.
- Tanrıöver, Hülya U., (2003). "Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı" Çotuksöken, B.; Erzan, A.; Silier, O.: Ders Kitaplarında İnsan Hakları Tarama Sonuçları. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları: 106-121.

- Torgimson, B.N. and Minson, C.T., (2005). Sex and Gender: what is the difference?. *Journal of Applied Physiology*. 99, pp:785-787.
- Vannicopoulou, A.; Yeşiltuna, D. (2004). Resimli Çocuk Kitaplarında Kadın Karakterler. *Ege Eğitim Dergisi*. 2:65-73.
- Weitzman, L.J., Eifler, D., Hokada, E., and Ross, C., (1972, May). Sex-role socialization in picture books for preschool children. *The American Journal of Sociology*. 77 (6), pp: 1125-1150, <http://www.jstor.org/stable/2776222>, (21 Mart 2011).
- Yörükoğlu, Atalay. (1983). *Çocuk Ruh Sağlığı*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

“İncelenen Kitaplar”

- Ak, Sevim. (2009). *Eskiler Alırım*. İstanbul: Can Çocuk.
- Ak, Behiç. (2009). *Uyurgezer Fil*. İstanbul: Can Çocuk.
- Ak, Behiç. (2009). *Doğumgünü Hediyesi*. İstanbul: Can Çocuk.
- Akal, Aytül. (2009). *Sinderella Olmak İsteyen Çocuk*. İstanbul: Uçanbalık.
- Akal, Aytül. (2009). *Öğretmenimin Sihirli Şapkası*. İstanbul: Uçanbalık.
- Akal, Aytül. (2009). *Ben Minicik Bir Bebeğim 2*. İstanbul: Uçanbalık.
- Akal, Aytül. (2009). *Bu Dünya Kimin?* İstanbul: Uçanbalık.
- Aksoy, Seza. (2009). *Nil Soru Soruyor*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akyol, D. Akşin; Korman, Huban. (2009). *Hep Yeşil*. Ankara: Mavibulut Yayıncılık.
- Alpöge, Gülçin. (2009). *Ash Pazarı Bekliyor*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Avcı, Ferit. (2009). *Kırmızı Fil'i Gördünüz mü?* Ankara: Kök Yayıncılık.
- Baybaş, Asuman. (2009). *Ay*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çağlaroğlu, Nurefşan. (2009). *Misimisi ile Pisipisi Temizlik Oyunu Oynuyor*. İstanbul: Zambak Yayınları.
- Çelebioğlu, Meltem. (2009). *Kıvırcık Piknikte*. İstanbul: Zambak Yayınları.
- Çelebioğlu, Meltem. (2009). *Pıtırık Çifilikte*. İstanbul: Zambak Yayınları.
- Çınaroğlu, Ayla. (2009). *Yaşasın Kar Yağıyor*. İstanbul: Uçanbalık.
- Diñer, Ercan. (2009). *Ekmeğin Değeri*. İstanbul: Zambak Yayınları.
- Diñer, Ercan. (2009). *Mumi Resim Yapıyor*. İstanbul: Zambak Yayınları.
- Duman, Faruk. (2009). *Jüpiter'in Eteği*. İstanbul: Can Çocuk.
- Erdoğan, Fatih. (2009). *Geçiyordum Uğradım!* Ankara: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, Fatih. (2009). *Kuşumu Kim Kışkırladı?* Ankara: Mavibulut Yayıncılık.
- Giderer, H. Engin. (2009). *Kırmızı Şapkalı Kız Arkadaş Arıyor*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özmen, Çiğdem. (2009). *Melekler Beni Seviyor*. İstanbul: Timaş Çocuk.
- Özmen, Çiğdem. (2009). *Oruç Tutmayı Seviyorum*. İstanbul: Timaş.
- Sayın, Betül. (2009). *Köstebek Kuki*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Şirin, Nurşen. (2009). *Kalbin Kilidi*. İstanbul: Timaş.
- Valentine, M. ; Giordano, P. (2009). *Anne Ben Kimim?* (Çev: Oğulcan Açikel). Ankara: Mavibulut Yayıncılık.
- Zengin, H.Salih. (2009). *Ağustos Eylül Ekim Bizi İzleyen Kim?* İstanbul: Erdem Yayınları.
- Zengin, H. Salih. (2009). *Sarı Kırmızı Mavi Üzgün Palyaço Titi*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Williams, Margery. (2009). *Kadife Tavşan*. İstanbul: Can Çocuk.